

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансового менеджменту та фондового ринку

Допущено до захисту
завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2017 р.

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 8.07072 “Фінанси, банківська справа та страхування”
за програмою:

«Фінансовий та страховий менеджмент»

за темою:

«Система управління витратами підприємства та обґрунтування проекту її
вдосконалення»

Виконавець:

студентка центру _____ заочної форми
навчання

(факультет)

Коломієць Ірина Володимирівна

(прізвище, ім'я та по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

Кандидат економічних наук, доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Світлична Ольга Степанівна

(прізвище, ім'я та по батькові) /підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

Коломієць І.В. «Система управління витратами підприємства та обґрунтування проекту її вдосконалення»,

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «8.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Фінансовий та страховий менеджмент»,
Одеський національний економічний університет м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом роботи виступає дослідження процесів формування витрат підприємства.

У роботі розглядаються теоретичні основи управління витратами підприємства, проводиться аналіз системи управління витратами підприємства ТОВ «Трейдінгова Компанія» «Єдинство». На основі даних аналізу виявлені проблеми в системі управління витратами підприємства, а також наведені рекомендації стосовно оптимізації структури витрат, а також рекомендації стосовно удосконалення системи управління витратами ТОВ «ТК» «Єдинство».

Ключові слова: витрати підприємства, система управління витратами підприємства, бенчмаркінг.

ANNOTATION

Kolomiets Iryna «System of management of expenses of the enterprise and substantiation of the project of its improvement»

thesis for Master degree in specialty «8.07072 "Finance, Banking and Insurance » under the program « Financial and insurance management »,
Odessa National Economic University

Odessa, 2018

Master's qualification work consists of three sections. The object of work is the research of processes of formation of expenses of the enterprise.

The paper considers the theoretical bases of enterprise expenses management, conducts the analysis of the system of cost management of the enterprise LTD "Trading Company" "Unity". On the basis of the analysis data, problems were identified in the company's cost management system, and also the recommendations regarding optimization of the structure of expenses, as well as recommendations regarding the improvement of the cost management system of LLC "TK", "Edinstvo" are presented.

Keywords: enterprise costs, enterprise cost management system, benchmarking

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА	
1.1. Витрати підприємства: економічна сутність, склад та структура.....	6
1.2. Особливості впровадження системи управління витратами на підприємстві.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ТРЕЙДИНГОВА КОМПАНІЯ» «ЕДИНСТВО»	
2.1. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства ТОВ «ТК» «Единство».....	28
2.2. Аналіз системи управління витратами ТОВ "ТК «Единство».....	43
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ТРЕЙДИНГОВА КОМПАНІЯ» «ЕДИНСТВО»	
3.1. Проблеми в системі управління витратами підприємства на прикладі ТОВ «ТК» «Единство».....	55
3.2. Обґрунтування проекту вдосконалення системи управління витратами ТОВ «ТК» «Единство».....	60
ВИСНОВКИ.....	69
Список використаних джерел.....	72
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність обраної теми полягає у тому, в умовах ринкової економіки основним в діяльності кожного підприємства є отримання максимального прибутку, тому досить важливим є аналіз управління витратами на підприємстві. Перевищенням величини витрат над величиною отриманих доходів можна пояснити високу збитковість на підприємстві. У такому разі варто звернути увагу на систему управління витратами на підприємствах, оскільки від ефективності цієї системи залежить прибутковість підприємства. Дослідження системи ефективного управління витратами особливо важливе в умовах інфляції, оскільки дані про теперішні витрати постійно потрібно звіряти з даними про майбутні витрати.

У системі управління економічною діяльністю підприємства найбільш значущим елементом є система управління витратами. Це зумовлено тим, що управління витратами – це динамічний процес, який полягає у досягненні високого економічного результату діяльності підприємства. Цей процес не зводиться лише до зниження затрат, а поширюється на всі елементи управління.

Саме тому вибір найкращого варіанту системи управління витратами є важливою умовою успішної діяльності підприємств, що дає змогу досягти оптимального рівня витрат виробництва, внаслідок чого зростає конкурентоздатність продукції та стає реальним досягнення довгострокового економічного зростання підприємств.

Важлива роль управління витратами на підприємстві обумовлює необхідність пошуку нових шляхів і можливостей їх зниження, потребує покращення методів планування, обліку, аналізу та регулювання процесів формування витрат. У цьому контексті дієвим інструментарієм є грамотно організований та ефективно здійснюваний процес управління витратами. Актуальність проблеми управління витратами впливає з необхідності адаптації українських підприємств до розвитку ринку, а також до системи

стратегічного управління виробничою діяльністю, що широко застосовується у господарській практиці підприємств економічно розвинутих країн. Проблема управління витратами на даному етапі є надзвичайно актуальною, адже зараз управління витратами має бути організоване за видами діяльності підприємства і за центрами відповідальності та за місцями виникнення витрат з метою задоволення оперативних потреб управління виробництвом. Так як основною метою діяльності підприємства є отримання максимального прибутку, то аналіз управління витратами є надзвичайно важливим на підприємстві.

Дослідження теоретичних основ та практичного застосування різних систем управління витратами знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних учених: Ю.Б.Кравчука, А.М.Турило, А.А. Турило, М. Портера, В.П. Дерія, Л.В. Нападовської, та інших.

Однак більшість вчених розглядає сичтему управління витратами окремо від процесів розвитку підприємства. Тому комплексний, інтегрований підхід до управління витратами в системі стратегічного розвитку підприємства дотепер не одержав достатнього теоретичного й практичного обґрунтування

Метою роботи є дослідження теоретичних основ управління витратами підприємства, аналіз системи управління витратами підприємства ТОВ «Трејдингова компанія» «Єдинство» та надання рекомендацій щодо удосконалення системи управління витратами підприємства.

Об'єктом дослідження виступає процес управління витратами підприємства.

Предметом дослідження є економічні відносини з приводу управління витратами підприємства, як комплексу методів спрямованих на покращення діяльності підприємства.

Мета роботи – вивчити теоретичні та практичні аспекти формування витрат підприємства з метою удосконалення системи управління витратами підприємства.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені наступні **завдання**:

- дослідити економічну сутність, склад та структуру витрат підприємства;
- вивчити характеристику складових системи управління витратами підприємства
- розглянути методики оцінки витрат підприємства
- проаналізувати фінансово-економічний стан підприємства ТОВ «ТК» «Єдинство
- проаналізувати управління витратами підприємства ТОВ «ТК» «Єдинство»
- виявити проблеми в системі управління витратами підприємства на прикладі ТОВ «ТК» «Єдинство»
- обґрунтувати проект вдосконалення системи управління витратами ТОВ «ТК» «Єдинство».

При написанні роботи використовувалися наступні **методи**: аналітичний, монографічний, балансовий, статистичний, графічний, економіко – статистичний.

Інформаційною базою дослідження слугували: законодавчі та нормативні документи, підручники, посібники, матеріали спеціальних видань, періодичних видань, статут підприємства, фінансова та бухгалтерська звітність ТОВ «ТК» «Єдинство», інтернет-ресурси.

ВИСНОВКИ

Дослідження фінансового стану підприємства ТОВ «ТК» «Єдинство», а зокрема аналіз динаміки та структури витрат дає змогу зробити нам певні висновки стосовно теоретичних аспектів витрат підприємства, а також стосовно діяльності підприємства.

В системі управління витратами підприємства важливе практичне значення має їх структура, співвідношення певних видів витрат за певними ознаками. Проте першочергове практичне значення мають такі аспекти структури витрат, як економічний зміст, співвідношення прямих і непрямих, змінних і постійних витрат.

Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат підприємства. Критерієм оптимізації є мінімум витрат. Низький рівень витрат дає змогу підприємству отримати певні конкурентні переваги на ринку збуту, вільно продавати свою цінову політику та за інших рівних умов досягати більш високих розмірів прибутку.

Одним з найважливіших показників, що характеризує ефективність функціонування підприємства, та дає об'єктивну інформацію про виробничі витрати, є собівартість продукції (товарів, робіт, послуг), який обчислюється за допомогою елементу методу бухгалтерського обліку калькулювання. Від правильності визначення даного показника залежить достовірність обчислення фінансового результату. Підприємствам необхідно обирати для калькулювання собівартості найоптимальніший метод, специфіка та особливості якого відображаються в послідовності процесів обліку витрат виробництва та формування собівартості готової продукції.

Основним методом оцінювання витрат підприємства є калькулювання. Калькулювання - це процес визначення у грошовому вимірнику вартості витрачених ресурсів на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг. ТОВ «ТК» «Єдинство» у своїй діяльності користується методом обліку прямих витрат. Поряд із тим підприємство користується при

визначенні собівартості готової продукції методом нормативних затрат, за яким витрати обліковуються за встановленими нормативами, а собівартість продукції калькулюється ще на стадії планування виробництва. Метод дозволяє точно оцінювати витрати і за відхиленнями фактичних витрат від нормативних контролювати загальну собівартість продукції

Проведення повного фінансового аналізу показників виробництва продукції та процесу її реалізації є передумовою інформативності з погляду управління витратами виробництва та прийняття управлінських рішень щодо реалізації. Таким чином, під час проведення фінансового аналізу необхідно враховувати специфіку виробництва, види готової продукції, витрати, умови реалізації. Виявлення відхилень за цими параметрами дасть можливість визначити резерви зниження собівартості, і, як наслідок, приймати раціональні та ефективні управлінські рішення щодо напрямків оптимізації виробництва продукції та підвищення обсягів реалізації.

Використовуючи статистичні методи аналізу було виявлено, що підприємство в цілому має задовільний фінансовий стан, що свідчить про вдалу фінансову політику підприємства.

Однак визначаючи тип фінансової стійкості підприємства було розраховано ряд показників, які своєю сукупністю складають трикомпонентний показник, який і визначає тип фінансової стійкості підприємства. Підприємство у 2016 році має нормальний тип фінансової стійкості, однак у попередніх роках, що аналізувалися, воно мало абсолютний, це можна розглядати як деяке погіршення, однак беручи до уваги зміни, що відбуваються у країні, то можна зробити висновок, що підприємство зберігає сильні позиції на ринку.

Що стосується аналізу витрат підприємства виявлено, що найбільшу питому вагу операційних витрат складає собівартість продукції (близько 90% від усіх витрат).

Слід зазначити, що проведений аналіз показав, що структура витрат на весь обсяг виробленої продукції і на одиницю виробленої продукції (а саме «Сік томатний») дещо відрізняється. В першу чергу тим, що частка витрат на сировину і матеріали та частка витрат на оплату праці в загальному обсязі витрат знизилась, а на одиницю продукції трохи збільшилась. Беручи до уваги те, що «Сік томатний» є основним видом продукції, можна зробити висновок, що обсяги його виробництва збільшуються, а виробництво іншої продукції скорочується.

Стосовно калькуляції витрат доцільно включати до собівартості також і воду, пару та інші енергоресурси, оскільки вони мають важливе місце при виробництві продукції «Сік томатний». Також доцільно до собівартості включати заробітну плату не тільки робітників зайнятих у виробництві, а й заробітну плату працівників лабораторії, тому що, визначення рецептури, перевірка готової продукції на етапі її завершення є необхідними аспектами, для висування висновку про безпечність продукції, а цим займається лабораторія, тобто працівники лабораторії безпосередньо мають справу з виробництвом готової продукції...

Після проведення аналізу складу, структури та динаміки витрат можна надати рекомендацію щодо зниження собівартості, шляхом оновлення основних засобів, впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу, що дозволить зменшити витрати на виробництво та максимізувати прибуток, необхідно оптимально використовувати робочу силу вважаючи на продуктивність праці. А також прийняти до уваги рекомендацію стосовно включення до складу витрат заробітної плати робітників лабораторії та різноманітні енергоресурси. Визначені резерви для виробництва та реалізації готової продукції для ТОВ «ТК» "Єдинство" мають оцінитися управлінцями компанії та взяті до уваги при плануванні бюджету і обсягу виробництва на наступний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Том 1 – Государственное издательство политической литературы, 1952. – 794 с.]
2. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : підручник / В.М. Шелудько ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.- 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2013.— 375 с.
3. Давидович І. Є. Д 13 Управління витратами: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 320 с
4. Скригун, Н.П. Економічна сутність категорії витрат виробництва / Н.П. Скригун // Формування ринкових відносин в Україні. — 2007. — № 4(71). — С. 11 — 15
5. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. Управління витратами підприємства: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 120 с.
6. Дерій, В. Термін “витрати” та його трактування для потреб обліку і контролю / В. Дерій // Галиц. екон. вісн. — 2010. — № 1(26). — С. 154 — 160.
7. Пушкар, М.С. Фінансовий облік [Текст]: підручник / М.С. Пушкар. - Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
8. Нападовська, Л.В. Управлінський облік [Текст]: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л.В. Нападовська. – К. : Книга, 2004. – 544 с
9. Фандель, Г. Теорія виробництва і витрат [Текст]: / Г. Фандель // пер. з нім. М.Г. Грещака. – К.: Таксон, 2000. – 520 с
10. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16"Витрати" наказ Мін. фінансів України від від 31.12.99 р. № 318. . [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

11. Горлачук В. В. Економіка підприємства : [навчальний посібник] / В. В. Горлачук, І. Г. Яненкова. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 344 с.
12. Управління витратами: практикум / М.Г. Грещак, В.М. Гордієнко, О.С. Коцюба, Ю.М. Лозовик; за заг. ред. М.Г. Грещака. - К. КНЕУ, 2011. - 190 с.
13. Іванюта П.В. Лугівська О.П. Управління ресурсами і витратами Навчальний посібник. / За редакцією д.е.н., професора Іванюти С.М. – К., 2008. – 435 с.
14. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств [текст] : підручник / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук - К. : "Центр учбової літератури", 2013. - 504 с.
15. М. В. Волкова -Система управління витратами промислового підприємства / Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2013, № 3 (23)
16. Ю.В. Ковтуненко, А.В. Крисенко, О.В. Амурова - Аналіз структури витрат промислового підприємства / Праці Одеського політехнічного університету, 2014. Вип. 2(44)
17. Головка В.І. Економічний аналіз. – Підручник. – К.:ТзОВ „Курс”, 2012. – 280 с.
18. Методи калькулювання затрат // Баланс. – 2015. – № 1 (830). – С. 21
19. Жогова О. Новое НП(С)БУ 1 «Общие требования к финансовой отчетности» [текст] / О. Жогова // Незалежний аудитор. – 2014. -№3. – С.49-50.
20. Івашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учет: Підручник. – М.: Экономика, 2007. – 618с.].
21. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / В. Г. Швець. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : Знання, 2008. - 525 с.

22. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко. – К.: Лібра, 2014. – 880с.
23. Ягмур К.А. Еволюція категорії “витрати на виробництво” / Ягмур К.А. – Полтава: Полтавський університет споживчої кооперації України. – 2016. – с. 175, с. 134-140.
24. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. К. : Знання, 2011. — 630 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
25. Опорний конспект лекцій з курсу «Фінансовий аналіз» для бакалаврів усіх форм навчання спеціальності «Фінанси»/укл. Н.В. Мозгова, О.М. Гайдаєнко. – Одеса: ОДЕУ, ротапринт, 2007 р. – 117 с.
26. Т. В. Майорова, Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навн. закл.]/ [Т. В. Майорова]; - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472 с.-
27. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.12 2013 р. № 73. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua>.
28. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 630 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
29. Мисака Г.В., Шарманська В.М. Бухгалтерський облік. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 400 с.
30. Біла О. Г. Управління витратами підприємства: теорія та практика : [монографія] / Біла О. Г., Боднарюк І. Л., Мединська Т. В. – Львів: Вид-во ЛКА, 2012. – 200 с
31. Кіндрацька Г.І. Основи стратегічного менеджменту: Навч. пос. – Львів: Кінпатрі ЛТД, 2000. – 264 с.
32. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. пос. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.

33. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. – М.: Международ. отношения, 1993. – 896 с.
34. Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. Стратегічне управління. Навч. посіб. 2ге вид.– К.: Центр учбової літератури, 2011. – 440 с.
35. Карлоф Б. Деловая стратегия / Б. Карлоф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1991. – 239 с
36. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В. П. Савчук. – К. : Максимум, 2001. – 600 с
37. Безбородова Т. В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану / Т. В. Безбородова. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. - №1. – 21с.
38. Боярський Ю.І. Оцінка залишків незавершеного виробництва: проблеми визначення / Ю.І. Боярський // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 2(20). – С. 70-76.
39. Гура Н., Склярук И. Проблемі формування себестоимости и порядок ее отражения в налоговой отчетности // Бухгалтерский учет и аудит. -2011. - №11.- С.6-13
40. Філінков О.М. Про співвідношення змісту категорії «витрати виробництва», «затрати», «собівартість» / О.М. Філінков // Економічна теорія. – 2013. – №4. – С. 12-17
41. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навчальний посібник для вищої школи. /Луцьк. нац. техн. ун-т. -К.: Центр учбової літератури, 2013.- 688 с.
42. Столяр Л.Г. Сутність «витрат» та особливості трактування. /Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, «Економічні науки». – Серія «Облік і фінанси». - Випуск 8 (29). Ч.4. – 2011.
43. Ясінська, А.І. Методологія та організація системно-орієнтованого управління витратами підприємства для прийняття управлінських рішень

/ А. І. Ясінська, Н. І. Подольчак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2012. – №7(727). – С. 161-172.

44. Цимбалюк Л.Г, Скригун Н.П. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва, як основа зменшення ціни товару/ Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу № 3(15)2011. – 88-95 с.

45. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління / Ф.Ф. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2012. – № 1 (22). – С. 11-18.

46. Власик Г.В. Аналіз та оцінка існуючих систем управління витратами//Серія: Економіка та підприємництво.-2006.-№6.-с.76-79.

47. О. В. Крушельницька // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2010. - № 1(51). – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/>

48. Хопчан М. Стратегія формування витрат виробництва на підприємстві / Марія Хопчан, Наталія Костецька // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль, 2001. – Вип. 18. – С. 68–70.

49. Орлов О. Планування собівартості продукції / О. Орлов // Економіка України. 2011. – № 12. – С. 39-48.

50. Миронова Ю.Ю. Економічна сутність собівартості продукції та шляхи її зниження [Електронний ресурс] / Ю.Ю. Миронова. – Режим доступу: [http:// archive. nbu. gov. ua/ portal/ soc_ gum/ Eir/ 2009_ 3/ 160- 165. pdf](http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Eir/2009_3/160-165.pdf)

51. Костецька Н. Факторний підхід до формування стратегії зниження витрат підприємства / Н. Костецька // Галицький економічний вісник. 2011. – № 1(30). – С. 159-166

52. Скрипник М. Собівартість продукції як економічна категорія [Електронний ресурс] / М. Скрипник. – Режим доступу: [http:// archive. nbu. gov. ua/ portal/ Soc_ Gum/ Ecan/ 2010_ 7/ pdf/ skrypnyk. pdf](http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2010_7/pdf/skrypnyk.pdf)

53. Голишова І.С. Резерви зниження собівартості продукції [Електронний ресурс] / І.С. Голишова. – Режим доступу:

http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_6/statti/17Golish.pdf

54. Куліш С. А., Коростишев О. В. Теорія аналізу господарської діяльності: Навч. Посібник / Харківський держ. економічний ун-т. — Х., 1995. — 62 с.

55. Трифонова О.В., Ткачук Ю.М., Принципи управління витратами промислових підприємств //Прометей, 2011 р. – 146 с

56. Шегда А.В., Харченко, Ю.А., Сагайдак Т.Б., Пашню Л.О. Економіка підприємства збірник тестів і задач: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 240 с

57. Українець, М. Шляхи вдосконалення системи управління витратами на підприємстві [Текст] / М. Українець, М. Собчук, І. В. Семчук // Шляхи активізації інноваційної діяльності в освіті, науці, економіці : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Вінниця, 12 квітня 2016 р.] : у 2-х т. / орг. ком. : А. І. Крисоватий, З.-М. В. Задорожний, Б. В. Погріщук [та ін.]. - Вінниця : ВННІЕ ТНЕУ, 2016. - Т. 2, ч. 2. - С. 11.

58. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства. Навч.посібник. Київ: ЦУЛ, 2000. – 136 с.